

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК НОВЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

CRIMINALIZATION OF DOMESTIC VIOLENCE AS A NOVELTY OF CRIMINAL LEGISLATION IN UKRAINE

Володіна О.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права № 2

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Тітова В.І., студентка III курсу
міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних питань сьогодення, а саме феномену «насильство в сім'ї», який є соціальним явищем. Важливим постулатом у цьому випадку є аналіз елементів складу домашнього насильства, криміналізованого Законом України від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII. Приводом до внесення саме таких змін до чинного на той час Кримінального кодексу України стала ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Саме вищезазначені зміни допомогли усвідомити вагомий наслідок насильства не лише щодо жінок, а й інших членів сім'ї, які хоч раз у житті стикалися з насильством. Автором досліджено особливості елементів складу злочину, передбаченого ст. 126-1 Кримінального кодексу України, а також проаналізовано види насильства, що входять до його складу. Указаний склад злочину досліджено через окремі складники його об'єктивної сторони. Насамперед автором розкрито фізичне, психічне, економічне насильство як способи вчинення цього делікту та їх ознаки. Досліджено фізичне насильство й наголошено на відсутності його термінологічного закріплення. Стосовно психологічного насильства надано обґрунтування щодо доцільності термінологічних змін у законі на «психічне» насильство. Третім видом насильства, який досліджено, є економічне. Констатовано й оцінено підходи щодо формулювання терміна «домашнє насильство». Автор зазначає, що масштаб висвітлення проблем домашнього насильства значно розширився в епоху сучасного інформаційного суспільства та супроводжується більш толерантним ставленням населення до фактів як насильства в сім'ї, так і до кримінальних протиправних проявів у цілому. З огляду на це, автором проаналізовано погляди науковців, які досліджували питання домашнього насильства, на основі чого здійснено висвітлення основних аспектів цього феномена та визначено вплив домашнього насильства на аспекти життя потерпілих від негативних наслідків насильства, а отже, це означає, що вони потребують законодавчо закріплених гарантій щодо своєї безпеки.

Ключові слова: злочини проти життя і здоров'я особи, домашнє насильство, фізичне насильство, економічне насильство, психічне насильство, психологічне насильство.

The article is devoted to one of the most pressing issues of today, namely the phenomenon of "domestic violence", which is a social phenomenon. An important postulate in this case is the analysis of the elements of domestic violence, criminalized by the Law of Ukraine № 2227-VIII of December 6, 2017. The reason for making such changes to the current Criminal Code of Ukraine was the ratification of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. It is the above mentioned changes that have helped to realize the significant consequences of violence not only for women, but also for other family members who have experienced violence at least once in their lives. The author investigated the features of the elements of the crime under Art. 126-1 of the Criminal code of Ukraine, and also the types of violence which are a part of it are analyzed. The specified structure of a crime is investigated through separate components of its objective party. First of all, the author reveals physical, mental, economic violence as ways to commit this crime and their signs. Physical violence has been studied and its lack of terminology has been emphasized. With regard to psychological violence, a justification is provided for the expediency of terminological changes in the law on "mental" violence. The third type of violence that has been investigated is economic violence. Approaches to the formulation of the term "domestic violence" are stated and evaluated. The author notes that the scope of coverage of the problems of domestic violence has significantly expanded in the age of modern information society and is accompanied by a more tolerant attitude of the population to the facts of domestic violence and criminal offenses in general. With this in mind, the author analyzes the views of scholars who have studied the issue of domestic violence, based on which the main aspects of this phenomenon and the impact of domestic violence on aspects of life of victims of negative violence, and therefore means that they need legislation established guarantees for their safety.

Key words: crimes against life and health, domestic violence, physical violence, economic violence, mental violence, psychological violence.

Постановка проблеми. Домашнє насильство давно вже ввібрало всі негативні явища сучасного суспільства. З огляду на це, одним із актуальних питань, яке потребує вирішення державою та суспільством, є подолання будь-яких проявів насильства в сім'ї.

Як відомо, насильство є однією з форм суспільно небезпечної поведінки людини, що зумовлено соціально-економічними, політичними й морально-психологічними умовами життя суспільства, яке є іманентним будь-якій поведінці людини. Саме цей факт є причиною вчинення значної кількості злочинів та умовою диференціації кримінальної відповідальності за них.

Однак ще донедавна, а саме до 11 січня 2019 року, за домашнє насильство була передбачена лише адміністративна відповідальність відповідно до ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Зараз важко уявити, що ще 2 роки тому людина, яка відчула на собі наслідки домашнього насильства, могла домогтися для злочинця, тоді ще правопорушника, лише

адміністративного покарання. Важливим кроком до вдосконалення кримінального законодавства стала Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, завдяки якій були внесені відповідні зміни до Кримінального кодексу України.

Однак чи стало це вирішенням проблеми домашнього насильства, важко сказати, але точно стало перетворенням просто правопорушення в злочин зі зміною суб'єкта, тобто з правопорушника в злочинця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних із домашнім насильством, зробили такі вчені України, як Н.І. Гнатюк, А.А. Запорожець, Ю.М. Слухаєнко, С.І. Ожегов, Л.Д. Гаухман, А.А. Вознюк, А.В. Наумов, О.О. Дудоров, М.І. Хавронюк та інші.

Метою статті є аналіз сучасного стану й пошук шляхів удосконалення законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні проблема домашнього насилля є досить поширеною у вимірі сучасного соціального простору, а також однією з найбільш розповсюджених у світі форм порушення прав людини. Домашнє насилля вважається серйозною проблемою в кожній країні, де вивчається це питання [8, с. 17].

Домашнє насилство є однією з найсерйозніших форм порушення прав людини та одним із найпоширеніших злочинів. На жаль, воно є занадто травматичним видом насильства й залишає відбиток на все подальше життя потерпілої особи [10, с. 149].

Як вважає Ю.М. Слухаєнко, домашнє насилство – це постійне насилство й образи. Це ситуація, у якій потерпілий зазнає утисків, але продовжує ділити з агресором житло, перебуваючи у фінансовій залежності від нього або через почуття любові до нього. Домашнє насилство є продуктом сімейних особистих конфліктів [14, с. 104]. С.І. Ожегов визначає поняття «насилство» як вимушений вплив на будь-кого, порушення особистої недоторканності [13, с. 292]. Л.Д. Гаухман, пояснюючи цей термін, виділяє фактичні та юридичні ознаки насильства. До фактичних він відносить об'єктивні ознаки, спосіб дії та суб'єктивні ознаки, що характеризують ставлення до дії. Як юридичні ознаки він визначає незаконність і загальну небезпеку дії [6, с. 4].

Можемо погодитися з позиціями вищезазначених науковців, адже кожен з них по-різному вбачає поняття домашнього насилля, усі вони є правильними. Однак різниця їх полягає в тому, що, наприклад, Ю.М. Слухаєнко та С.І. Ожегов більше враховують психологію впливу на потерпілу особу, а Л.Д. Гаухман характеризує цей злочин згідно з нормами кримінального законодавства.

Якщо ж ми звернемося за конкретизацією до Конвенції Ради Європи про запобігання насилству стосовно жінок і домашньому насилству та боротьбу із цими явищами, то, відповідно до п. в ст. 3, домашнє насилство означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [1]. У цьому випадку ми вже можемо спостерігати, що Конвенція враховує всі види домашнього насилля та більш детально його характеризує. Варто підкреслити, що таке визначення передусім відповідає сталим напрацюванням американських дослідників. Так, Звіт оперативної групи з питань насильства та сім'ї Американської асоціації психологів 1996 року також відносить до домашнього насильства фізичне, сексуальне, психологічне й економічне насилство [25].

Звернемо увагу на те, що визначення окремих різновидів (форм) домашнього насильства представлено в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насилству» від 07.12.2017, а саме: *економічне насилство*, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати й інші правопорушення економічного характеру; *психологічне насилство*, що включає словесні образи, погрози в тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері тощо; *фізичне насилство*, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі тощо [2].

Важливим аспектом залишається те, що всі вище перелічені види (форми) домашнього насилля були вне-

сені з метою реалізації положень Стамбульської конвенції в законі про кримінальну відповідальність [3], які набрали чинності 11.01.2019. Як результат – з'явилися нові законодавчі положення, зокрема криміналізоване домашнє насилство шляхом доповнення статтею 126-1 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

Як слушно зазначає А.А. Вознюк, у законі про кримінальну відповідальність застосовано модель, яка передбачає окремий склад злочину – «домашнє насилство» (ст. 126-1 КК України) – та окрему кваліфікуючу ознаку певних складів злочинів (ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України) – «вчинення злочину щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах».

Але, провівши дослідження, А.А. Вознюк дійшов висновку, що ця модель має недоліки, серед яких є й те, що може скластися хибне враження, що всі випадки домашнього насильства охоплюються ст. 126-1 КК України, і те, що виникають проблеми, пов'язані з установленням того факту, які випадки домашнього насильства варто кваліфікувати виключно за цією статтею, а які потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями Особливої частини КК України. Також серед проблем науковець виділяє відмінність домашнього насильства як злочину від домашнього насильства як адміністративного правопорушення й те, що модель закону про кримінальну відповідальність створює передумови для порушення принципу *non bis in idem*.

Можемо погодитися з думкою А.А. Вознюк, але й додамо, що в цьому випадку слушно дослідити всі елементи складу злочину та надати їм відповідну характеристику.

Отже, основним безпосереднім об'єктом домашнього насильства, згідно зі ст. 126-1 КК України, є суспільні відносини щодо кримінально-правової охорони фізичного та психологічного здоров'я одного з подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Додатковим факультативним об'єктом цього злочину можуть бути право власності, воля, честь і гідність особи, сімейні та близькі відносини тощо [4, с. 7–9].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, може полягати в таких формах: 1) систематичному вчиненні фізичного насильства; 2) систематичному вчиненні психологічного насильства; 3) систематичному вчиненні економічного насильства; 4) систематичному вчиненні різних видів такого насильства (фізичного та психологічного, психологічного й економічного тощо) [5, с. 111].

У цьому випадку аналіз диспозиції свідчить про те, що відповідна кримінально-правова норма породжує більше проблем, ніж вирішує, оскільки: 1) є не чітко визначена диспозиція, яку можна тлумачити по-різному; 2) ст. 126-1 КК України не охоплює більшість випадків домашнього насильства, яке криміналізоване в інших статтях закону про кримінальну відповідальність; 3) для визнання злочину домашнім насилством необхідно, щоб відповідні дії вчинялися систематично, що не дає можливості цій кримінально-правовій нормі ефективно виконувати функцію запобігання цим злочинам; 4) у разі кваліфікації злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, за сукупністю існує висока вірогідність порушення принципу *non bis in idem*.

Отже, буквальне тлумачення об'єктивної сторони цього злочину дає підстави віднести до нього будь-які прояви домашнього насильства фізичного, психологічного чи економічного характеру. Проте варто врахувати, що зазначені різновиди насильства можуть охоплювати цілу низку різних видів суспільно небезпечних діянь, зокрема тих, які криміналізовані в інших складах злочинів [4, с. 9]. Наприклад, цікавим є той факт, що сьогодні законодавчого визначення поняття фізичного насильства взагалі не існує, хоча в науці кримінального права його визначення надано

багатьма вченими. Так, зокрема А.В. Наумов визначає його як будь-який суспільно небезпечний і протиправний безпосередній вплив на життя, здоров'я людини, її права та свободи [12, с. 51].

Щодо суб'єктів цього злочину, то, як слушно підкреслює Ленора Уокер, у США до суб'єктів домашнього насильства зазвичай відносять подружжя та партнерів, тоді як, наприклад, насильство щодо інших суб'єктів у межах сім'ї окреслюють іншим терміном, наприклад, насильство щодо дітей (child abuse) [26].

Конвенція переважно перейняла саме американську доктрину, адже сферою застосування до всіх видів насильства щодо жінок, зокрема домашнього насильства, а поширення Конвенції на чоловіків, дітей та людей літнього віку, що стали жертвами домашнього насильства лише заохочується сторонами [11, с. 92].

В українській правовій доктрині теж є цікаві позиції суду й протягом останніх місяців спостерігається позитивна динаміка щодо покарань за домашнє насильство. Українські суди масово приймають рішення про адміністративні й навіть кримінальні покарання для тих, хто застосовує насильство проти членів своїх родин. Важливо, що рішення стосуються як фізичного, так і психологічного насильства. І хоча Стамбульська конвенція до цього часу Україною не ратифікована, однак пряме посилання на неї в законі зобов'язує суд при визначенні «домашнього насильства» та «злочину, пов'язаного з домашнім насильством», брати до уваги не лише національне законодавство, а й положення цієї Конвенції, а також інших міжнародних договорів і дотичну практику міжнародних органів у тій частині, у якій вони важливі для розуміння її положень [9, с. 121].

Так, наприклад, один із перших вироків для домашнього насильника нещодавно виніс Літинський районний суд Вінницької області. Чоловіка неодноразово притягували до адміністративної відповідальності за домашнє насильство. Платив штраф 170 грн. Утім останній випадок був кваліфікований уже за ст. 126-1 КК України (домашнє насильство), тож чоловік опинився на лаві підсудних за кримінальною статтею. Слідство, а згодом і суд установили, що підсудний учинив «домашнє насильство, умисне систематичне вчинення психологічного насильства щодо особи, з якою винний перебуває у сімейних відносинах, що призводить до психологічних страждань, а також погіршення якості життя потерпілої особи» [19]. Раніше українські суди «обходили стороною» психологічні аспекти насильства й акцентували увагу на видимих фізичних наслідках. Тепер, як свідчать документи, ситуація змінюється, і цього разу насильник отримав покарання у вигляді двох місяців арешту [24].

Також нерідко суди ще притягують осіб за домашнє насильство лише до адміністративної відповідальності. Можливо, це відбувається через ще неготовність українського законодавства до реалів інших європейських країн, а може через перекидання відповідальності. Так, наприклад, Миколаївський районний суд Одеської області покарав онука, який учинив домашнє та психологічне насильство над бабусею, він заплатив штраф, тобто поніс лише адміністративну відповідальність [21]. Убачається, що штраф може бути адекватним покаранням лише в разі неведення спільного побуту.

Однак жертвами домашнього насильства стають не лише жінки. Так, у справі Іллічівського районного суду Маріуполя йдеться про те, що жінка «вчинила відносно свого співмешканця домашнє насильство психологічного та фізичного характеру, що полягає в умисних діях, а саме – штовхала, висловлювалась в його сторону нецензурною лайкою та погрожувала фізичною розправою, внаслідок чого могла бути заподіяна шкода психологічному здоров'ю» [22].

Бувають і випадки, коли суд звільняє від відповідальності осіб, які вчинили домашнє насильство. Так, напри-

клад, Миколаївський суд Одеської області, розглянувши матеріали, звільнив від адміністративної відповідальності чоловіка, який учинив домашнє насильство психологічного характеру стосовно своєї племінниці. Суд у рішенні посилався на те, що особа визнала свою вину в повному обсязі [20].

Автори науково-практичного посібника «Судовий розгляд справ, пов'язаних із вчиненням насильства у сім'ї в Україні», здійснюючи аналіз судової практики до внесення змін до КК України щодо домашнього насильства, констатують, що суди практично не зважали на історію насильства в сім'ї й не брали до уваги, що таке насильство могло існувати роками та вчинений злочин є епізодом у багаторічному знуванні над родиною, визнавали недоцільним дослідження доказів щодо фактичних обставин учинення злочину підсудною особою. Звичайно, такий підхід сприяв оперативному розгляду, водночас суди не зважали на важливі обставини справи [15, с. 107].

Важливим також залишається й суб'єктивна сторона злочину, адже на основі аналізу положень законодавства можна зробити висновок, що встановлення факту усвідомлення особою суспільної небезпеки свого діяння при здійсненні фізичного, психологічного й економічного домашнього насильства та бажання вчинити саме це діяння свідчить про віднесення домашнього насильства до злочинів, суб'єктивна сторона яких характеризується виною у формі прямого умислу. Однак, як доводить у роботі С.О. Федоров, домашнє насильство може вчинятися й у формі непрямого умислу.

Також С.О. Федоров звертає увагу на те, що систематичність умислу означає, що для наявності складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, необхідно, щоб умисел мав систематичний характер, тобто винний здійснив умисно фізичне, психологічне чи економічне насильство принаймні три рази. Установлення мотиву та мети домашнього насильства, на відміну від вини, є не обов'язковим. Їх визначення не впливає на питання про наявність у діяннях особи складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України [16, с. 56–58]. Така ж позиція відображена й у деяких вироків суду [17; 18].

З огляду на вищезазначене, неоціненним залишається також тлумачення терміна «психологічне насильство». На думку А.А. Запорожець, щоб розкрити поняття «психологічне насильство», варто звернутися до його предмета. Психологія – одна з наук про людину. Об'єктом її вивчення є найскладніша сфера життєдіяльності людини – психіка. Тобто «психологія» і «психіка» співвідносяться як ціле та частина. У такому розумінні «психологія» є загальною категорією, а «психіка» – безпосередньою [10, с. 150].

Отже, на нашу думку, законодавець не дотримався традиційного підходу в застосуванні термінології. Як «*de lege ferenda*» в цьому випадку можна було б запропонувати таку формулу поняття, а саме «психологічне насильство» становить правову форму, яка встановлена в ст. 126-1 КК України, а матеріальний зміст такої форми відображається саме через «психічне насильство».

Отже, домашнє насильство є складним феноменом, наслідки якого зазвичай охоплюють кілька сфер: фізичну (соматичне здоров'я), емоційну, економічну, сексуальну. Будь-який вид насильства призводить до деструкції особистості постраждалої сторони, адже сексуальний примус обов'язково тягне за собою приниження гідності, фізичне насильство також має значний вплив не лише на соматичну (тілесну), а й на моральну, емоційну сфери особистості, тобто є водночас і психологічним [14, с. 107].

Але в будь-якому випадку основною метою є вчасно запобігти домашньому насильству, допомогти постраждалій особі та покарати кривдника. Домашнє насильство завжди залишає слід, ігнорувати проблему не можна. Наприклад, Голова Національної поліції в інтерв'ю 7 жовтня 2019 року зауважив, що, коли поліція прибуває на виклик

стосовно домашнього насильства, жінки часто або відмовляються подавати заяву, або забирають її за день-два [23]. Такі слова підтверджуються й опитуванням, проведеним за підтримки Фонду народонаселення ООН та ініціативи МВС України. Офіційні заяви на кривдників одразу на місці події або у відділенні поліції написали менше половини потерпілих громадян. Решта не подавали заяву на порушників, при цьому 5% респондентів поінформували, що підготовлені ними заяви не були зареєстровані в поліції [7, с. 43].

На нашу думку, це безвідповідально, адже, спостерігаючи за тривалим насильством між батьками, дитина з високою долею ймовірності звикнеться з думкою, що така поведінка є нормою, а будь-які звернення до правоохоронних органів є безглуздими. Таке посилюється й умовляннями родичів не звертатися до правоохоронних органів, і страхом перед кривдником, і негативними відгуками стосовно роботи Національної поліції. Зважаючи на такий досвід, отриманий у дитинстві, у майбутньому така дитина з більшою ймовірністю може стати або жертвою, або кривдником [11, с. 94].

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене, варто зазначити, що криміналізація домашнього насильства в Україні, безперечно, є необхідним нововведенням у нашому суспільстві, адже саме ці норми передбачають відповідальність за такий жорстокий злочин, як домашнє насилля. Перевагами в цьому вдосконаленні національного законодавства вже на цей момент є той факт, що суди притягують до кримінальної відповідальності кривдників за статтею 126-1 КК України, хоча ще донедавна ці особи несли лише адміністративну відповідальність. Тим не менше домашнє насильство потребує деталізації тлумачення та пошуку відповідей на питання щодо потерпілого, а саме особи, з якою винний перебуває в «близьких до сімейних» відносинах, наслідків, заподіяваних цим злочином, співвідношення зі статтею, що передбачає відповідальність за сексуальне насильство, яке, по суті, є складником домашнього, співучасті тощо. З огляду на це, можемо сподіватися, що вже зовсім скоро наша країна перейме досвід інших зарубіжних країн, які вже мають злагоджений механізм дії на осіб, що вчинили домашнє насилля, і цей досвід стане корисним у розбудові європейської правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція) : довідник Для членів парламенту (переклад українською мовою). (2014). URL: <https://rm.coe.int/1680096e45> (дата звернення: 14.02.2021).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 14.02.2021).
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 13.02.2021).
4. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики. *Форум права*. 2019. № 55 (2). С. 7–9.
5. Вознюк А.А. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 1 березня 2019 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 111.
6. Гаухман Л.Д. Борьба с насильственными посягательствами. Москва, 1969. 120 с.
7. Герасименко Г.В. Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2 (1). С. 43.
8. Гнатюк Н.І., Василенко О.М. Проблема насильства у сучасній сім'ї: теоретичні аспекти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2014. № 1 (9). С. 17.
9. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі : науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2019. 288 с.
10. Запорожець А.А. Криміналізація домашнього насильства – новела кримінального законодавства України. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 1. С. 149–150.
11. Мельянков В.С. Проблема криміналізації домашнього насильства. *Логос : міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал. Серія «Мистецтво наукової думки»*. 2020. № 10. С. 92–94.
12. Наумов А. Уголовно-правовое значение насилия. *Насильственная преступность*. Москва : Спарк, 1997. 152 с.
13. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва, 1989. 518 с.
14. Слухаєнко Ю. М. Домашнє насильство як об'єкт кримінально-правового дослідження. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 4 (73). С. 104–107.
15. Судовий розгляд справ, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення : науково-практичний посібник / М.В. Євсюкова, Г.О. Христова, О.А. Шаповалова та ін. Київ : Ваїте, 2011. 196 с.
16. Федоров С.О. Кримінально-правова характеристика домашнього насильства : робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» / Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2020. С. 56–58.
17. Вирок Суворівського районного суду м. Одеси у справі № 523/3115/19 від 25.03.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80666863> (дата звернення: 15.02.2021).
18. Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області у справі 303/4202/19. (2019). Дата набрання законної сили – 20.08.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83122317> (дата звернення: 14.02.2021).
19. Єдиний Державний реєстр судових рішень. Справа № 137/788/20. URL: <https://www.uacourt.openregister.info/kryminalni-spravu-z-01-01-2019-40438/zlochyny-proty-zhytlya-ta-zdorovya-osoby-40495/domashnye-nasylystvo-12591?document=94156152> (дата звернення: 14.02.2021).
20. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 508/1311/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87048615> (дата звернення: 13.02.2021).
21. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 508/476/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90310364> (дата звернення: 15.02.2021).
22. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справи № 264/2768/20, № 3/264/1603/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90313187> (дата звернення: 14.02.2021).
23. Клименко И. Полиция в политике принимать участие не будет. LB.ua. 2019. URL: https://lb.ua/news/2019/10/07/439088_igor_klimenko_politsiya_politike.html?fbclid=IwAR3RHRUpDt5OZDgKIX2B29seE_2OEp715F8-mp7BmtRk5vEnLmPKs7rR_U (дата звернення: 14.02.2021).
24. Покарання за домашнє насильство: крига зрушила. *Форпост*. URL: <http://forpost-center.org/pokarannya-za-domashnye-nasylystvo-kruga-zrushyla/> (дата звернення: 15.02.2021).
25. American Psychological Association. (1996). *Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family*. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Violence_and_the_Family.html?id=rUEAQAIAAJ&redir_esc=y (дата звернення: 12.02.2021).
26. Lenore E. Walker (1999). *Psychology and Domestic violence around the world*. URL: https://www.researchgate.net/publication/232490035_Psychology_and_domestic_violence_around_the_world (дата звернення: 12.02.2021).